

**ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆԻՉ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՆՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԸ**

- 1. ՍԻՐԵՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԹՃՆԱՄԻՆԵՐԸ**
- 2. ՍԻՐՈՅ ՀՐԱՊՈՅՐԸ**
- 3. ՍԻՐՈՅ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ**
- 4. ՅԻՍՈՒՍ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԻՐ
ՀԵՏԵԻՈՐԴՆԵՐԷ. ՀԱՒԱՎՍՔ, ԹԷ ՍԷՐ**
- 5. ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻ՞ՒՆ, ԹԷ ՀԱՒԱՍՔ**

**THE NEW COMMANDMENTS OF JESUS
WHO IS THE SUPREME REVELATION OF GOD**

**ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
ՀԱՅ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
1999**

Ն Ե Ր Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

Այս համեստ խորհուրդ մտածումներս
կը ձօնեմ այն բոլոր սիրելի հայրենակիցներուս,
որոնց հաւատքը և նախանձախնդրութիւնը առ
Աստուած զօրաւոր է, սակայն նախապաշարուած
անգիտութեան և նեղմտութեան պատճառաւ:

Ձունիմ յաւակնոտութիւնը թէ ես իրենցմէ աւելին գիտեմ: Իմ
միակ գիտցածս ա՛յն է, որ մեր սիրելի Փրկիչը Յիսուս կու լա՛յ մեր
զիրար չսիրելուն համար:

Որպէս Հայ-Քրիստոնեաներ, բարձրացնենք մեր աչքերը ու
նայի՛նք Խաչեցեալին: Տեսնե՛նք անոր տառապանքն ու ցաւը, որուն
ընդմէջէն Ան արցունքոտ աղերսանքով կ'ըսէ քեզի և ինձի.

***«Ես կը խաչուիմ, որովհետեւ սիրած եմ ձեզ:
Դո՛ւք եւս եղէք հանդուրժող, ու սիրեցէք զիրար»:***

Ալպէո Նորատունկեան
Հոկտեմբեր, 1999
Թորոնթօ

CHRIST IN GETHSEMANE

“ՍԻՐԵՑԷՔ ԶԵՐ ԹՉՆԱՄԻՆԵՐԸ”

ՂԺուարահասկնալի խօսքեր, մանաւանդ անհանդուրժելի պատուէրներ կը կարծուին ըլլալ Յիսուս Քրիստոսի աստուածապատգամ հրահանգները: Երբ սիրենք, հաւատանք ու մեծարենք ազգային հերոս մը, կը ջանանք ըմբռնել նաեւ անոր հրահանգած պատուէրները և հնազանդիլ անոր հրամաններուն, մանաւանդ երբ ուխտեալ ու նուիրուած անդամներն ենք անոր շարքերուն: Ո՞վ է այն ֆետային որ պիտի համարձակէր բողոքել իր մեծաւորին տուած հրամաններուն, որքան որ ալ այդ հրամանները անտրամաբանական թուէին:

Մարդկութիւնը փրկելու համար նահատակուող, Իր Հօրը կամքը կատարելու համար անձնուրացօրէն խաչուող Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ.

Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները, օրհնեցէ՛ք ձեզ անիծողները, բարիք ըրէ՛ք ձեզ ատողներուն և աղօթեցէ՛ք անոնց համար, որ ձեզ կը չարչարեն ու կը հալածեն, որպէսզի ըլլա՛ք որդիները ձեր Հօր, որ երկինքն է. քանի որ ան իր արեգակը կը ծագեցնէ չարերուն ու բարիներուն վրայ և անձրեւ կը դրկէ արդարներուն ու մեղաւորներուն հաւասարապէս» --Մատթ. Ե. 44-45:

Անհանդուրժելի և դժուարահաճ պատուէրներ են վերոյիշեալ յորդորները, մանաւանդ հայու մը համար, որ ո՛չ միայն քալած է մահուան շուփի (Մեծ Եղեռնի) անապատին մէջ, այլ սպաննուած ու յօշոտուած է մարդակերպ գազաններէն: Չեմ ջանար նսեմացնել հայուն դէպի վերելք բարձրացնող Գողգոթայի զոհողութիւնները, այլ կը փորձեմ և ճիգ կը թափեմ ըմբռնելու մեր Տիրոջ հրահանգը՝ **“Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները”** պատուէրը: Որովհետեւ կը սիրեմ Ձինքն ու կը վստահի՛մ Իր գերբնական իմաստութեան:

Ուղիղ ըմբռնելու համար մեր Տիրոջ պատուէրը, ըմբռնելու ենք սոյն հրահանգը Անոր շրջագծէն ներս: Առաջին.- մարդասէր Յիսուս Քրիստոս չ'ըսեր. **“Սիրեցէ՛ք ձեր վրայ յարձակող, թալանող և ձեր աղջիկներն ու կիները բռնաբարող թշնամիները”**: Երկրորդ.- Յիսուս Քրիստոս՝ Իրեն աշակերտող հաւատարիմներուն չի հրահանգեր ըսելով.

«Կոսապաշտ Յազկերտներու բանակը դիմաւորեցէ՛ք վարդահիւս մանեակներով և թող տուէ՛ք որ ձեզ ու ձեր

զաւակները վերադարձնեն Մազտէական հաւատփի»:

Յիսուս Քրիստոսի ունկնդիր ժողովուրդը՝ (Լերան Քարոզը մտիկ ընող հրէաստանի ժողովուրդը) ինֆնապաշտպանութեան գացող բանակի մը զինուորները չէին: Յիսուս Քրիստոս հրահանգեց՝ «Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները»: Այս պատուէրը յարաբերաբար, աշխարհի ֆաղափական ամենակայուն ու խաղաղ ժամանակաշրջանին տեղի ունեցաւ:

Յիսուս Քրիստոսի ժամանակակից հրեաներու թշնամիները աւելի *գաղափարակա՛ն* թշնամիներ էին՝ հելլենականութիւնը (յոյն-հռոմէական կրօնահաւատալիքները, որոնց մէջ կը ձուլուէր բազմաթիւ Հրեայ նոր սերունդը) և Սամարացիները, որոնք հրեաներու կողմէ ճանչցուած էին որպէս *աղանդաւորներ՝* իրենց կրօնքը եղծանողները:

Մեծն Աղեփսանդր ու Պոմպէոս զօրավար երբ գրաւեցին Հրէաստանը, երբեք հրեաներու հաւատփին չդպան և կրօնափոխ ընել չջանացին, այլ միայն հարկատու ըրին զիրենք:

Սասանեան պետութիւնը, Բիւզանդական կայսրութիւնը, Արաբական արշաւանքը և թուրք ասպատակող խուժանը ջանացին **հաւատափո՛խ** ընել հայը, գրաւել անոր ինչքերը և առեւանգել անոր կինն ու զաւակները: Եթէ կը սխալիմ, կարդացէ՛ք Եէնիչերիներու բանակին ծագումը և անոր կազմակերպութիւնը: Նոյնպէս անհասկնալի մնացած է հայերու համար, խաչապա՛շտ և "աստուածապաա՛կ" ցարերու իրար-յաջորդ կառավարութեանց թշնամական դիրքը հայերու հանդէպ:

Մարդկութեան հանդէպ սէրը կամ *"մարդասիրութիւն"* ը նոր նիւթ մըն է մարդկային ֆաղափակրթութեան և ժողովուրդներու ըմբռնումին մէջ: Քրիստոսէ առաջ, *ամէն օտարական* թշնամի կը սեպուէր: Ընկերասիրութիւնը չէր անցներ ֆաղափ մը պարիսպներէն դուրս: Մարդասիրութեան գաղափարը՝ սովահար երկիրներու ուտելիք հասցընելը և բարեգործական համաշխարհային հեռանկարը, խորհուրդն ու մտայղացումն է Յիսուս Քրիստոսի, որ կը գտնուի "Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները" հրահանգին մէջ:

Յառաջդիմական և մարդասիրական գաղափարներու և իրողութիւններու ընդհանուր յեղաշրջում մը ստեղծեց Յիսուս և զօրացուց ազատագրական շարժումը, թէ՛ *հոգիի* և թէ՛ *մարմնի*:

Այո, մարդ արարած կը կառավարուի սուրով, իսկ գաղափարով ան կը ֆաղափակրթուի ու հետեւելով աստուածառափ Վարդապետին ան կը դառնայ *"Նոր Մարդ"*՝ սուրբ նման Մարիամ Մագդաղենացիին ու մարդասէր՝ Զակէոսին:

Մարդկային յարաբերութեան մէջ անկիւնադարձ կերտող Յիսուս չ'ըսաւ երբեք. «Սիրեցէ՛ք ձեր երկիրը ասպատակող և ձեզ հաւատափոխ ընող բարբարոս ազգերը»: Աստուածայայտնիչ Վարդապետ Յիսուս չ'ըսաւ. «Սիրեցէ՛ք ներխուժող վայրագ արշաւազօրհերը»: Յիսուս Քրիստոս խօսեցաւ *անհատի՛ն* և անհատակա՛ն նախաձեռնութեան մասին: Մեր Տէրը հոռետորական կամ ֆաղափական ծառախօսութիւն չ'ըրաւ Հռոմի խորհրդարանին մէջ նման Սենեկայի և Կեսարի: Նազովրեցի Քարոզիչը ֆաղափային իշխանութեան աշխարհային գաղափարաբանութեամբ չզբաղեցաւ, այլ ջանաց *անհա՛տը* փոխակերպել դէպի բարին, դէպի մարդասէրը և դէպի սուրբը:

Յիսուս Քրիստոսի աստուածային խօսքերը և անոնց ամբողջութիւնը երբ սերտենք, չենք կրնար անտեսել Անոր *մահապատիժի* վերաբերեալ խիստ ակնարկութիւնները կամ պատերազմի համար առնուելիք նախազգուշութիւնները: Յաղթական Յարութենէն յետոյ երբ Յիսուս Քրիստոս ուղարկեց Իր առաքեալները աշխարհ, որ փարոզեն և ուսուցանեն Իր *տիեզերական* կեանքի ճշմարտութիւնները և ծամբան, պատուիրեց անոնց ըսելով.

**«Սորվեցուցէ՛ք անոնց պահել այն ամէնը,
ինչ որ պատուիրեցի ձեզի»**--Մատթ. ԻԸ. 20:

Աշակերտներուն առաքելութիւնը ո՛չ թէ իրենց Յարուցեալ Տիրոջ *Բանի մը* ճշմարտանման գաղափարները տարածել և ուսուցանել էր, այլ կեանքի բոլոր ոլորտները թափանցող Քրիստոսյայտնապէս պատուիրեց Իր հաւատարիմներուն, որ փարոզեն և ուսուցանեն Իր **բոլո՛ր** պատուէրները:

"Պատուէր" բառը սոյն համարին մէջ իր յուն. բնագրական իմաստով *հրամայել* կը նշանակէ, այլ խօսքով վճռաբեկ ատեանի *վճիռ*: Մշտաշող Քրիստոս ոչ միայն չի՛ խնդրեր, չի՛ հայցեր կամ խնդրանք չի՛ ներկայացներ Իր աշակերտներուն, որ տարածեն Իր ծառագայթող յաւերժաբոյր ճշմարտութիւնները, այլ կը *հրամայէ*, որ պահեն **բոլո՛ր** պատուէրները: Ոչ միայն այն պատուէրները, որոնք հաճելի կը թուին, այլ առաւել անոնք, որոնք ենթակայէն պիտի պահանջեն գերագոյն զոհողութիւն՝ ուրանալ անձը և առնել խաչը ու հետեւիլ Վարդապետին:

Եկեղեցիներ, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ բեկբեկուած են, որովհետեւ իւրաքանչիւր յարանուանութիւն, փոխանակ հմտանալու Քրիստոսի **բոլո՛ր** պատուէրներուն, կը փարոզէ ու կ'ուսուցանէ իր *նախասիրածը*, իր երկրին հաշւոյն յարմարածը, իր

անդամներուն *հաճելի* երեւցած պատուէրները և վարդապետութիւնները: Ներկայ եկեղեցիներու մեծ դժբախտութիւնը այն է, որ քարոզիչներ ***առա՛նց աշակերտելու*** Յիսուս Քրիստոսի, կը քարոզեն ու կ'ուսուցանեն ա՛յն ինչ որ աստուածաբան տիտղոսակիրներ յարմար սեպած են: Որպէս ապացոյց յիշեցէ՛ք Գերմանիոյ եկեղեցիները, որոնք թե՛ Բեռլինի շրջանի գաղափարաբանութեան՝ համաշխարհային երկրորդ Պատերազմին:

"Թշնամի" բառին մասին Յիսուս Քրիստոս միայն *«Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները»* չէ ըսած: Ան "թշնամիներու" մասին յաւելեալ ակնարկութիւններ ալ ըրած է: Քրիստոս՝ Իր ճշմարտաբոյր ապրումէն հորիզոն մը բացաւ, որ կը յստակացնէ և մարդկային տրամաբանութեան ու ազգային հարցերու կնճռոտ հարցերը կը լուսաւորէ ու կ'իմաստաւորէ:

Մարդեղութեան փրկարար Չօրութիւն Քրիստոսի խօսքերը պէտք է մեկուսացուին իրարմէ, այլ անոնք գոյութիւն ունենալու են յարաբերութիւններու համակարգով: Քարոզիչ մը կամ Աստուածաշունչ վարդապետող մը համակարգելու է Քրիստոսի տուած պատճառաբանութիւնները և մեկնաբանելու է զանոնք *համադրեալ* նշանակութեամբ: Արուե՛ստն իսկ մտքի և հոգիի նուրբ ու ազնիւ բազմերանգ երեւակայութիւններուն ու ապրումներուն համադրոյթն է:

Տեսնենք թէ յաւերժաւանդ խորհուրդ Յիսուս ի՞նչ կ'ըսէ պատերազմի, մահապատիժի, թշնամիներու, և սուր վերցնելու մասին: Բացաճակապէս ներելի չէ՛ ոեւէ հաւատացեալի մը, Քրիստոսի աշակերտողի մը և վարդապետողի մը համար ըլլալ ֆմահած և միայն ի՛ր հաշույն եկած մէջբերումները ընել ու վերագրել զանոնք մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի:

1. Պատերազմի մասին գերագոյն Իրականութիւն Քրիստոս կ'ըսէ.

«Ո՞ր թագաւորը, եթէ պատերազմելու երթայ ուրիշ թագաւորի մը դէմ, նախ չի նստիր և չի խորհիր թէ տասը հազարով կրնա՞յ դիմադրել անոր, որ բսան հազարով կու գայ իր վրայ: Ապա թէ ոչ, մինչ ան դեռ հեռու է, պատգամաւորութիւն ղրկելով՝ խաղաղութիւն կը խնդրէ»
Ղուկ. ԺԴ. 31-32:

Խօսքի և գաղափարի Չօրութիւն Քրիստոս երբ կ'արտայայտուի պատերազմի մասին, Ան չ'արտայայտուիր որպէս *նախաշարձակ* ու գաղթատիրութիւն կերտող բարբարոսի մը մասին, այլ ***ինքնա-***

պաշտպանութիւն փորձող, իր *հաւատփին* ու արենակիցները *պաշտպանող* թագաւորի մը մասին կը խօսի Ան: Ուշադրութեամբ կարդանք Յիսուս Բրիսոսի իմաստուն խօսքերը. *"որ քսան հազարով կու գայ իր վրայ"*: Խաղաղութեան Իշխան Յիսուս, "տասը հազարով" պատերազմի գացողը կը ներկայացնէ որպէս *ինքնապաշտպանութեան* ազատամարտիկը: Ապա թէ ոչ խաղաղութեան Իշխանը պատերազմի *կոչ* պիտի չ'ընէր:

Որպէս Հայ Բրիստոնեաներ, Աւարայրի ծակատամարտը շփոթելու չէ՛նք Արեւմտեան հզօր պետութիւններու անխիղճ գաղթատիրական պատերազմներուն հետ երբ 1830-ին Ֆրանսական կառավարութիւնը բանակ մը ցամաքահանում ընելով գրաւեց Ալճերիան, այն պատրուակով, որ Ալճերիայի բարձրագոյն պետը անարգած էր Ֆրանսայի դեսպանը... : Անգլիա և Ֆրանսա, իրենց շահերէն տարուած, իրենց հոգատարութիւնը *պարտադրեցին* Արաբներուն վրայ: Բռնատիրական պարտադրութեամբ Մեծն Բրիտանիա գաղթատիրութիւններ հաստատեց Հնդկաստանի և Ափրիկէի մէջ: Եւրոպական պատերազմներուն և ո՛չ մէկը *ինքնապաշտպանութեան* կամ *հաւատփի՛* ազատութեան համար գործուեցաւ, այլ *ազահութեամբ* յաւելեալ *հարստութեան* տիրանալու համար:

Հայ դիւցազուններ, առանց բացառութեան, Տրդատ թագաւորէն ասդին կոռուեցան ու մեռան ո՛չ թէ նուաճողական նպատակներու համար, այլ *հաւատփի՛*, *ինքնապաշտպանութեան* և ազատօրէն զԱստուած պաշտելու համար:

2. Մահապատիժ: Ի՞նչ կը կարդանք Աւետարաններու մէջ *մահապատիժի* նկատմամբ:

ա. «Ուրիշներ ալ բռնեցին անոր ծառաները, անպատուեցին ու սպաննեցին: Իսկ թագաւորը, երբ լսեց, բարկացաւ և իր զօրքը դրկեց ու բնաջնջեց սպաննողները և այրեց անոնց քաղաքը»--Մատթ. ԻԲ. 6-7:

բ. Վերջին Դատաստանին--«Այն ատեն ան պիտի ըսէ իր ձախ կողմը եղողներուն. «Անիծեալներ, հեռացէ՛ք ինձմէ դէպի յաւիտենական կրակը, որ պատրաստուած է Սատանային և իր հրեշտակներուն համար»--Մատթ. ԻԵ. 41:

գ. «Բայց իմ թշնամիներս, որոնք չէին ուզեր որ ես թագաւորեմ իրենց վրայ, այստեղ բերէ՛ք և սպաննեցէ՛ք իմ առջեւս»--Ղուկ. ԺԹ. 27:

դ. «Եւ անոնց (չարերուն) թիւը ծովու աւազին չափ է. անոնք պիտի ելլեն երկրի ամբողջ լայնութեան վրայ և պիտի շրջապատեն սուրբերու բանակներն ու սիրելի

Ֆաղաֆը: Եւ երկինքէն, Աստուծմէ կրակ պիտի իջնէ ու պիտի լափէ զանոնք և անոնց զօրագլուխը Սատանան, որ մոլորեցուց զանոնք. ան պիտի նետէ զանոնք կրակի և ծծումբի լիծին մէջ, ուր կը գտնուէր գազանը, ինչպէս նաեւ սուտ մարգարէն»--Յայտ. Ի. 8-10:

«Իսկ գալով ծոյլերուն (աստուածային տաղանդը չգործածողներուն) ու անհաւատներուն, ոճրագործներուն և պոռնիկներուն, կախարդներուն և կոպաշտներուն, հմայողներուն և բոլոր ստախօսներուն՝ ամբարիշտներուն, անոնց բաժինը ծծումբով և կրակով այրող լիծին մէջ է՝ որ երկրորդ մահն է»:--Յայտ. ԻԱ. 8

Արշալոյսի պէս Բնֆուշ Յիսուս, բացայայտեց երկնաւոր Հօր սէրը, ողորմածութիւնն ու երկայնամտութիւնը հանդէպ մարդ արարածին, ո՛չ որովհետեւ Աստուած միամիտ, դիւրահաճ (naive) և վճռականութիւն չունեցող Արարիչ է, այլ՝ «Աստուած ուզեց ցուցնել իր բարկութիւնը և յայտնի դարձնել Իր զօրութիւնը, ան որ մեծ համբերատարութեամբ համբերութիւն ցոյց տուաւ կորստեան համար պատրաստուած բարկութեան անօթներուն հանդէպ, որպէսզի յայտնի դարձնէ իր փառքին հարստութիւնը ողորմութեան անօթներուն վրայ զոր պատրաստեց փառքին համար»--Հոով. Թ. 22-23:

Հայաստան աշխարհ նահատակներո՛ւ երկիր է, սուրբերու աղօթքով թաթաւուած և մարտիրոսներու արեամբ ոռոգուած: Եթէ կը կարծուի, թէ մեր անգերեզման նահատակները մեռան ու կորան, այդ կարծիքը ո՛չ միայն անհաւատութիւն է, այլ *անմտութիւն* և անտրամաբանութիւն: Քրիստոնէութիւնը հարուստ է *գիտակցակա՛ն* նահատակութիւններու հերոսական օրինակներով: Իր թիւին համեմատութեամբ, հայութիւնը առաւելագոյն նահատակութիւնը տուած է:

Աստուած, որքան որ սէր է, ողորմածութիւն և գթութիւն, Անոր արդարութիւնն ու իրաւունքը նոյնքան ալ սուր է ու վճռական: Մեր սուրբերն ու նահատակները հերոսաբար, յոյսով ու հաւատով փալեցին հայ Գողգոթայի խաչելութեան և նահատակութեան առաջնորդող ծամբայէն: Վարդանի նահատակութեամբ Աւարայրի ծակատամարտը չէ՛ վերջացած: Անոնց՝ 1036 մարտիրոսներուն վրայ աւելցած են հազարաւորներ, որոնք Յարութեան Առաւօտուն պիտի լսեն կենդանացնող կարգախօսը իրենց Տիրոջ որ պիտի որոտայ ու թնդայ.

«Ձեր դարաւոր շիրիմներէն վե՛ր կացէ՛ք, ազատութեան նահատակներ»:

3. Ժամանակաւորը յաւիտենականին հետ կամրջող Յիսուսի խօսքերն ու պատուէրները ո՛չ պարզ են ու ոչ ալ կնճոռոտ, այլ *խորաբնիկ*: Պատճա՞ռը: Որպէսզի Սատանան՝ ճշմարտութեան հակառակորդը, իր բոլո՛ր խորամանկութիւնովն ու ամբարտաւանութեամբ շփոթի ու իր ոազմավարութեան մէջ ձախողի: Աստուած Իր Սուրբ Հոգիով կրնայ բացատրել՝ Իր Միածին Որդւոյն յայտնութիւնները, աղերսող հաւատարիմ ծառաներուն:

Նագովրեցի Մարգարէն Իր մատնութենէն քանի մը ժամ առաջ կ'արձակէ երկու հակադրական կարծուած պատուէրներ.

ա. Յիսուս ըսաւ անոնց. **«Երբ ձեզ ղրկեցի առանց քսակի, մախաղի և կօշիկներու, միթէ ոեւէ բանի կարօտ մնացի՞ք»:** Եւ անոնք ըսին. **«Եւ ոչ մէկ բանի»:** Ապա ըսաւ. **«Իսկ հիմա ով որ քսակ ունի՝ թող առնէ. նոյնպէս և՛ մախաղ. իսկ ով որ չունի՝ թող ծախէ իր զգեստները և իրեն համար սուր գնէ»**--Ղուկ. ԻԲ. 35-36:

բ. Եւ ահա Յիսուսի հետ եղողներէն մէկը ձեռքը երկարեց և իր սուրը հանեց ու հարուածեց քահանայապետի ծառային և կտրեց անոր ականջը: Այն ատեն Յիսուս ըսաւ անոր. **«Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»**--Մատթ. ԻԶ. 51-52:

Երբ քննադատելու մտքով կամ հպանցիկ ակնարկով դիտենք Յիսուս Քրիստոսի զոյգ հրահանգները, անոնք այնպէս կը թուին մեզի, թէ Ան շփոթութեան մէջ է, կամ գաղափարական հակադրութեան:

Հայ ազգային դրօշը հակադրութիւն մըն էր մինչեւ վերջերս, իսկ այսօր ան դադրեցաւ մտածողական ներհակութիւն ըլլալէ ու դարձաւ համայն հայութեան հպարտանքը: Նոյնպէս ալ մեր Փրկչին վերոյիշեալ երկու հակադիր կարծուած պատուէրները իրար կը լրացնեն, եթէ թափանցենք սոյն պատուէրներուն խորքը:

Մարդկային ողբերգութեան տրաման ապրող Յիսուսի, առաջին պատուէրն էր. **«Թող ծախէ զգեստները և իրեն համար սուր գնէ»:** Ինչո՞ւ: Որպէսզի զինուած ըլլայ, ոչ թէ գործածելու համար, այլ միայն *ի հարկին*: Լուսեղէն Յիսուսի երկրորդ պատուէրն էր, Գեդսեմանիի պարտէզին մէջ. **«Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»:** Մեր Տէրը չի՛ պատուիրեր որ սուր չվերցնեն: Ան սուր գործածելը չ'արգիլեր, այլ *հետեւա՛նքը* կը նախաձայնէ՝ **«սուրով պիտի իյնան»** ըսելով:

Այլ խօսքով, եթէ կ'ուզես պաշտպանել հաւատոյ և ընտանիք

սուրով, մի՛ ակնկալէր, որ ֆու արդար կռիւիդ համար դուն *անպարտելի* պիտի ըլլաս: Մի՛ կարծէր որ հաւատֆի պատերազմին մէջ դուն պիտի **չվնասուիս**: Եթէ Հայրենիֆի և հաւատֆի ինֆնապաշտպանութիւն պիտի փորձես, գիտցած եղիր, որ կրնաս դո՛ւն ալ սպաննուիլ: Այս աշխարհի իշխանութեան շրջանին, ես իրաւունֆ չունիմ ֆեզ պաշտպանելու, եթէ սուր վերցնես: Եթէ մեռնիլ յանցն կ'առնես, կրնաս սուր վերցնել...:

Ոչ որովհետեւ Սատանան աւելի հզօր է Աստուծմէ, այլ այս աշխարհը ներկայիս Սատանայի իշխանութեան ներֆեւ է: Օրինակ, Միթէ Իրանի Այաթուլլա բռնատէրը Ամերիկեան պետութենէն աւելի՞ զօրաւոր էր, որ Միացեալ Նահանգները չկրցան ազատագրել իրենց դեսպանատան առեւանգուած պաշտօնեաները: Ո՛չ, այլ Միջազգային Օրէնֆներ կան, որոնֆ պարտ էին յարգուիլ:

Յիսուս Քրիստոսի ժամանակակից հրեայ ժողովուրդի ենթագիտակցութեան մէջ, Դանիէլ մարգարէն ու իր երեֆ ընկերները՝ Սեդրաֆ, Միսաֆ և Աբեդնագովի մահուանէ զերծ ըլլալը խոր ազդեցութիւն գործած էր, մանաւանդ ծայրայեղ հրեայ ազգայնականներու մտֆին վրայ:

Երբ համակարգենֆ տրուած պատճառաբանութիւնները և արտաբերենֆ անոնց *համադրակա՛ն* նշանակութիւնը, մենֆ զմեզ մօտեցած կը զգանֆ մեր Տիրոջ պատուէրներու **իմաստին** և անստուեր Լոյս Յիսուսի մէջ կ'անհետանան հակադրութիւնները: Ներհակ և իրերամերժ կարծուած գաղափարներն ու պատուէրները կը դառնան իրար լրացուցիչ ու կը մասնակցին ու կը գեղեցկացնեն հարստացնելու ըմբօնումի ծանապարհը: Մարդկային հոգին բարդ է, անոր ըմբօնումներու, ապրումներու ձեւերն ու կերպերը բազմակողմանի են: Անոնց իրաֆանչիւրը իր արտայայտութեան և հասկացողութեան լեզուն և առանձնայատկութիւնները ունի: Հաւատացեալի մը ըմբօնումը պարտի գոյանալ գիրին և գիրէն անդին **հոգեկա՛ն բխումներու ծամբով**:

Յուլիս 13, 1994
Հալիպըրթըն, Օնթերիօ

ՍԻՐՈՅ ՀՐԱՊՈՅՐԸ

“Սիրոյ հրապոյր” բառերը անբաժանելիօրէն զուգորդուած են: Չենք կրնար «սէր» բառը գործածել առանց «հրապոյր» բառին: Ինչպէ՞ս կարելի է սիրել առանց հրապուրուելու, կամ հրապուրուիլ և չ’սիրել:

Սիրոյ հրապոյրը՝ տիեզերքի սկզբնապատճառը կարելի է կոչել: Սէրը իր գոյութիւնը կ’արտայայտէ ոչ միայն հոգեկան և իմացական տարածութեան մէջ, այլ նոյնիսկ բնութեան ամենայնեօրէն բջիջին և հիւլէին մէջ ալ: Տարրալուծարանի մէջ երբ հիւլէները տաֆնան՝ իրարու կը մօտենան, կը ջանան իրարու մէջ միաձուլուիլ: Այս ձգողական գործառնութեամբ մետաղները կը հալին և կը կազմեն ձուլածոյ ամբողջութիւն մը:

«Սէր»ը՝ իր նախնական և բնական կացութեան մէջ կարելի է անուանել «ձգտում» կամ մղում մը: Սոյն «ձգտում»ն ու մղումը եթէ կ’ուզենք «սէր» անուանել, պարտաւոր ենք սոյն ձգտումին կցել «իմացականութիւն և գիտակցութիւն»: Ինչպէս նախակրթարանի ուսանող մը չի կրնար համալսարան մտնել առանց վկայականի, նոյնպէս «ձգտում» մը կամ մղում մը առանց իմացական և զգացողական գիտակցութեան չի կրնար բարձրանալ մարդկային «սիրոյ» ծանաչողութեան:

Ի՞նչ է սէրը:

Ինչպէ՞ս բնորոշել «սիրոյ հրապոյր»ը կամ սիրելիութիւնը: Որքա՞ն կը հասկնանք սիրոյ խորհրդագագաց իսկութիւնը: Հոգեկա՞ն և բարոյակա՞ն տպաւորութիւններու զգայնութիւնն է, թէ մարմնական և նիւթական, թէ երկուքին համադրական զգայնութիւնը: Չզացո՞ւմ է, թէ փորձառական գիտակցութիւն: Խորհո՞ւրդ է, թէ իրողութիւն: Պատահական ճշմարիտ եղելութի՞ւն մըն է, թէ երազանք կամ ֆնֆուշ երեւակայութիւն:

Վիպասաններո՞ւ մտայղացում է, թէ հանճարեղ երաժիշտներու երեւակայութիւնը այնպէս ինչպէս Թրիսթան և Իզոլտա, կամ Տայ Վալֆիւրի որոնք թատերական հոյակապ գլուխ գործոցներ են: Թէեւ ողբերգական, սակայն մարդկային հոգիները յուզող և զանոնք իրենց թմբիքէն սթափեցնող և շարժող դիւցազներգութիւններ: Նոյնիսկ եթէ մտայղացումներ ըլլան անոնք, վերոյիշեալ դիւցազներգութիւնները, ծանչնալու ենք որպէս *ցոլացումները* ճշմարտութեան և իրողութեան:

Սէրը այնքա՞ն մեծ է, հզօր, վսեմ և հմայագեղ որ աւետա-

րանաշունչ առաքելալը կը համարձակի զԱստուած կոչել **ՍԷՐ**: Բացի Քրիստոնէութենէ, բոլոր մնացեալ կրօնները՝ զԱստուած այնքան անմատչելի դարձուցած են մարդոց, որ սիրոյ ֆնֆուշ յարաբերութիւնը անհաղորդ կը դառնայ Արարիչի և արարածի միջեւ: Յիսուս՝ զԱստուած մօտեցնելով մարդոց և Ինֆզինֆ կամրջելով անոնց հետ Իր Միջնորդութեամբ, ոչ թէ զԱստուած նուաստացուցած կամ փոքրացուցած եղաւ, այլ՝ մարդը հաշտեցուց իր Արարիչ Աստուծոյն հետ:

Բազմապիսի երեսակներով առարկայ մը, երբ ներկայացուի միայն մէկ երեսակովը որպէս ամբողջութիւն, կը դառնայ անճիշդ և խաբէական: Դժբախտաբար մերօրերուն, սէրը կը ներկայացուի հանրութեան որպէս հոլանի մորթ և միս, բնաջնջելով անոր ֆնֆուշ խորհրդապաշտութիւնը որ ակնաղբիւրն է իր հրապոյրին և շնորհիին:

Այս չի նշանակէր թէ Քրիստոնէական հաւատքը կ'որանայ մարմնական կամ սեռային սէրը: Ո՛չ երբեք: Հաւատացեալի մը համար ամուսնական խորհուրդը սրբացուցիչ և նուիրական սէր է: Այս նուիրական սուրբ սիրոյ *նուազումը* և զանցառութիւնը պատճառ կ'ըլլայ անհաւատարմութեան և ամուսնալուծման:

Ընդհանուր տիեզերփի տարածփին՝ մի միայն սէրն է որ գործածուելով և սպառելով կը դառնայ անսպառ: Հետեւաբար այն ամուսնները որ կ'ուզեն ցմահ երջանիկ ապրիլ, պարտաւոր են սիրել զիրար: Որովհետեւ այս եզակի և բացառիկ սէր կոչուած իրողութիւնը կը փճանայ, բոլորովին կը հատնի և իր դերը կատարելէ կը դադրի երբ չի գործածուիր: Որպէս փաստ, բազմաթիւ է այն ամուսնալուծուածներու թիւը որոնք իրար *տեսնե՛լ* անգամ չեն փափաքիր:

Սիրելը՝ ներգործական "բայ" մըն է, այսինքն գործօ՛ն ըլլալ, և ոչ կրաւորական կեցութիւն:

Քրիստոնէական հաւատքի մէջ՝ որ է Յիսուսի ապրումը, սէրը նկարագրուած է որպէս հոգեկան անձնուրացութիւն և սպասաւորութիւն, որուն ակնաղբիւրն է Ի՛նքն Աստուած Իր անյիշաչար սիրոյ ներողամտութեամբ հանդէպ համայն մարդկութեան: Աստուածային սէրը անսպառ դարձնող զօրոյթը, Աստուծոյ սիրոյն *շարունակական* սպառումն է հանդէպ մարդաշխարհի՝ ***Բեզի՛ և ինծի՛***:

Փետրուար 10, 1990
Թորոնթօ

ՍԻՐՈՅ ՏՐԱՄԱՔԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կան մարդիկ, որոնք կը տրամաբանեն վախի՝ պատճառաւ, ուրիշներ՝ ազահուծեան և անձնասիրական շարժառիթներով: Ծնչաւոր կենդանիներն անգամ կը տրամաբանեն, սակայն սահմանափակ չափով: Ծուն մը երբ կը զանազանէ իր տէրը՝ թշնամիէ մը, գործածած կ'ըլլայ *ի՛ր* տրամաբանութիւնը: Սակայն շուն մը չի կրնար իր տրամաբանութեամբ զանազանել *բարոյակա՛ն* առափնութիւնը, գռեհիկ կենցաղավարութենէ: Ընտանիքի մը շատ սիրելի շունը՝ չի կրնար զանազանել գեղեցիկը տգեղէն:

Ուստի, *ի՞նչ է տրամաբանութիւնը:*

Տրամաբանութիւնը՝ ուղիղ դատելու հոգեկա՛ն կարողութիւնն է: Տրամաբանութիւնը ուղիղ մտածելու, արդարութիւնը և բարին հետազօտելու գիտարուեստն է:

Մարդկային տրամաբանութեան ասպարէզը այնքան տարածուն է, որ այս գրութեամբ կը փափաքինք բաւարարել մենք զմեզ միայն *"Սիրո՛յ Տրամաբանութեամբ"*:

Ի՞նչու "Սիրոյ Տրամաբանութիւն"ը:

Մարդ-արարած որքան որ տենչացող մըն է հոգեկանին և աննիւթականին, հոն հասնելու յոգնութիւնը չո՛ւզէր ստանձնել: Այլ խօսքով, բազմաթիւ անուանեալ "Քրիստոնեաներ", կը պաշտպանեն եկեղեցին, նոյնիսկ նուիրատուութիւններ կ'ընեն, սակայն չեն յաճախեր եկեղեցի: Ծատ մը "հաւատացեալներ" կը փառաբանեն զԱստուած, սակայն չե՛ն հաւատար Աստուծոյ...:

Որովհետեւ տրամաբանութիւնը **հոգեկա՛ն** կարողութիւն է, չի կրնար լման գործել եթէ ազահուծիւնն ու անձնապաշտութիւնը ապականեն հոգիին սրբութիւնը: Մարդ-արարած յարատեւօրէն ներշնչումի արբեցութեան ներքեւ չ'ապրիր, ու ոչ ալ շարունակ "Պայծառակերպութեան" յափշտակիչ լերան կատարը կը բնակի: Մարդ՝ բնականէն հողաշէն է: Ստուեր է մարդ միայն, ան կը ծաղկի, սակայն չի պտղաբերիր: Անոր մղումները աւելի զօրաւոր են քան զգացումները: Աւելի դիւրաւ կը գահավիժի դէպի մեղանչում և կործանում քան թէ կը խոյանայ երկինք:

Մարդ՝ աշխարհի բարձրագոյն տրամաբանող էակն է, սակայն անոր տրամաբանելու զօրութիւնը կ'աղօտի հետեւեալ ախտանշաններէն ազդուած՝

ա. Տգիտութիւն

բ. Անգթութիւն

- գ. Ագահութիւն և
- դ. Փառամոլութիւն

Վերոյիշեալ սրբապղծութիւններն ու անմաքութիւնները երբ ապականեն ենթական, այդ անձը, ի՛քն իրեն համար, բոլոր տրամաբանած ու դատած հարցերը արդար և ուղիղ կը տեսնէ: Որովհետեւ իր տրամաբանութեան պրիսմակը վերոյիշեալ չորս դիտանկիւններէն կ'առաջնորդուի:

Հաւատուրաց կրօնաւորները երբ խաչեցին Յիսուս Քրիստոսը, ոչ թէ միայն զղջման չեկան, այլ՝ ըստ իրենց տրամաբանութեան՝ արդարութիւնը գործադրած եղան: Անոնց տրամաբանութիւնը Օրէնփի տառէ՛ն և իրենց փառամոլութեան դիտանկիւնէն կը սեւեւ-նէր:

Ի՞նչու աշխարհի մէջ ընդհանրացած է ամուսնալուծումը: Ի՞նչպէս երկու սիրավառ սրտեր, փոխանակ սիրելու զիրար, կը սկսին ատել զիրար: Երբ անցեալին՝ չէին ուզեր իրարմէ բաժնուիլ, այսօր իրարու աչքի՛ն անգամ չեն ուզեր նայիլ: Ոչ թէ տրամաբանութիւն չունին, այլ իրենց տրամաբանելու զգայարանֆը ապականած է: Անձնասիրութիւնն ու «ես»ի փմահաճոյքը պղտորած են իրենց դատողութիւնը:

Ինչո՞ւ նորաբողբոջ ազգեր, Ափրիկէի ցամաքամասին, զոհ գացած են ըմբոստութեան և ապստամբութեան:

Վերոյիշեալ ազգերը ոչ թէ ազգասէր չեն, այլ ազգասիրութիւնն ու ծայրայեղ անձնասիրութիւնը իրարու հետ կը շփոթեն: Անոնք կ'ուզեն ծառայել ազգին, բայց նախ կ'ստիպեն որ ազգը *հպատակի՛* իրենց, կը ջանան փրկել ազգը, զայն կոտորելով և գերեվարելով: Հետեւանֆը կ'ըլլայ սով, հիւանդութիւն և մահ: Այս պատճառաւ սովը միահեծան կը տիրապետէ Ափրիկէի մէջ:

Սիրոյ տրամաբանութիւնը չի **պարտադրէր** իր կամֆը, այլ՝ կը **մատուցանէ՛** ինֆզինֆը: Սիրոյ ամենացայտուն դիմագիծը ակնայայտ է Գողգոթայի Խաչեցեալին նայուածֆին մէջ: Քրիստոսի չարչարակոծ դէմֆը, սիրոյ մագնիսական ալիֆներ կը ցայտէ համայն աշխարհի և մարդկութեան: Սիրոյ տրամաբանութեամբ, անձ մը իր կամֆը չի՛ բռնանար ուրիշի, այլ՝ ինֆզինֆ կ'ընծայէ՛ անոր:

Ատելութեամբ ապականած տրամաբանութիւնը, մայրն է բոլոր չարիֆներու, որոնք կը տեսնենֆ ու կը լսենֆ ամէն օր: Սիրոյ տրամաբանութիւնը ակնաղբիւրն է բոլոր բարիֆներու, հոգեկան գոհացումներու ու ներդաշնակ ապրումի:

Մի՛ խրատէֆ անձ մը տրամաբանելու երբ անոր հոգին պղտորած է ատելութեամբ: Հոգին այն վառելանիւթն է որ շարժման մէջ

կը դնէ տրամաբանութիւնը:

Տրամաբանութիւնը շարժող մղիչ զօրութիւնը, պէտք է հոսի սիրո՛յ զոհաբերական անձնուրացութենէն: Հոն ուր պարտադրա՛նք կայ, հոն ուր ճնշում կայ, հոն ուր ստիպում կայ, տրամաբանութիւնը չի կրնար գործել ազատօրէն:

Հոգին ձեւ կամ չափ չ'ունի: Ան կ'ապրի ազատութեան, ու երկնակամարի միջոցին մէջ կը ծախրէ ամպանման երեւոյթներով: Նիւթին կրնաս տալ ձեւ, չափ և կշիռ, բայց ոչ երբեք հոգիին: Անասունները կրնաս պարտադրել ֆու կամֆիդ: Տալ անոնց ձեւ և չափ, բայց ոչ մարդ արարածին: Մարդ՝ կաւաշէն է, այո, սակայն շաղախուած է ու դարձած հոգիի ու հողի բաղադրութիւն:

Կրնաս մարդը գերեզմարել, սակայն չես կրնար պարտադրել որ ան սիրէ՛ քեզ: Կրնաս նոյնիսկ սպաննել զայն, սակայն չես կրնար կալանաւորել իր հոգին: Զայն մի միայն կրնաս **սիրաշահիլ**: Առինքնել զայն ֆու սիրովդ, և ի վերջոյ նոյնանալ անոր հետ ֆու անձնազոհութեամբդ: Յիսուս Քրիստոս չի պարտադրեց Սօղոս Փարիսեցին, որ ան դառնայ իր առաքեալը: Մեր Տէրը սիրոյ հրապոյրով շահեցաւ զայն ու վերածեց Պօղոս առաքեալի:

Հետեւեալը բիւրեղացեալ Սիրոյ տրամաբանութիւնն է.

«Եթէ խօսիմ մարդոց և հրեշտակներուն լեզուները, բայց սէր չունենամ, կը նմանիմ պղինձի մը՝ որ կը հնչէ կամ ծնծղաներու՝ որ կը ղօղանջեն: Եթէ մարգարէութիւն ընելու շնորհ ունենամ և հասկնամ բոլոր խորհուրդներն ու ամբողջ գիտութիւնը, եւ եթէ ունենամ ամբողջ հաւատքը՝ մինչեւ իսկ լեռները տեղափոխելու չափ, բայց սէր չունենամ՝ ոչինչ եմ»--Ա. Կորնթ. ԺԳ.1-2:

Դեկտ. 31, 1990

Թորոնթօ

ՅԻՍՈՒՍ ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԻՐ ՀԵՏԵԻՈՐԴՆԵՐԷՆ ՀԱԻԱՆՔԻ ԹԷ ՍԷՐ

Յաճախ իմացած ենք շատերէ թէ իրենք հաւատացեալներ են, ապաշխարած են, վերստին ծնած (born again) քրիստոնէաներ կամ "Հոգին ստացած" ու զանազան լեզուներ խօսած հաւատացեալներ են: Վերոյիշեալ բոլոր ասութիւններն ալ շատ բարի ոճաբանական սասցուածքներ են:

Յիսուսի անարժան աշակերտի մը համեստ հարցումն է, թէ ինչո՞ւ համար իրենք զիրենք քրիստոնէայ, ուղղափառ և հաւատացեալ դաւանողներ և կոչողներ, չեն կրցած հաւաքակա՛ն միասնականութեամբ գործել ու գործակցիլ իրարու հետ: Ինչո՞ւ իրենց հաւատքը (որ կը վկայեն համարձակօրէն) չէ կրցած զիրենք միացնել իրարու:

Ինչո՞ւ Յիսուս Քրիստոսի հաւատացող պատմակա՛ն Եկեղեցիներ ու նորելուկ Յիսուսի հաւատացողներ, կարգ մը դաւանական կամ ոճաբանական պատճառներով իրենց գործընթացքը կը սեփականացնեն և իրարու անհաղորդ կը մնան ու մանաւանդ իրարու հետ չեն գործակցիր:

Ինչո՞ւ համար դաւանանքը կամ հաւատալը բաժնած է Եկեղեցիները, և յարանուանութիւնները իրարմէ փոխանակ զանոնք միացնելու: Չէ՞ որ բոլոր քրիստոնէաներն ալ կը հաւատան նո՛յն Յիսուս Քրիստոսի ու կ'աղօթեն նոյն Երկնաւոր Հօր Աստուծոյ:

Մինչեւ Չորրորդ Դար, Քրիստոնէական Եկեղեցիներ բոլորը միացած էին թէև ունէին մի քիչ տարբեր դաւանանքներ, որոնք ոճաբանական և իմաստասիրական տարբերութիւններ էին, սակայն վերոյիշեալ դաւանանքները չէին **օրինականացած**: Ներկայի բոլոր Եկեղեցիները և յարանուանական բեկանուած հաւատացեալներ, ակամայ կը պատկանին Չորրորդ Դարէն սկսուած անսէր դաւանական պայթարամարտի իմաստասիրութեան: Բացատրեմ մտածումներս:

Մեր Տէրը Յիսուս ըսաւ Յովհաննու Աւետարանին ԺԴ. 1-ին մէջ.

«Հաւատացէ՛ք Աստուծոյ, հաւատացէ՛ք նաեւ Ինձի»:

Յիսուս չըսեր հաւատացէ՛ք **դաւանանքի՛** մը, այլ Ան կ'ըսէ. **«Ինձի՛»**, ո՛չ թէ գրութեա՛ն մը, այլ Անձնաւորութիւն եղած

Մարդեղինացած Աստուածորդիին: Հաւատացեալներ երբ ապրո՛ղ ու ա՛պրեցնող զօրութեան Տէր Յիսուսի Անձը կը մոռնան ու զայն կը փոխանակեն գրաւոր դաւանանքո՛վ մը, ա՛յն ատեն մենք պաշտած կ'ըլլանք *գրութի՛նն* մը փոխանակ պաշտելու *Գեր-Անձնաւորութիւն* մը, Արարիչ մը, Փրկիչ մը, Հօր Աստուած մը, որուն ամենափայլուն հանգամանքը **ՍԷ՛ՐՆ** է, անձնագոհութիւնն է ու մանաւանդ հանդուրժողութիւնն է: Յիսուսի պատուէրը Իրեն հետեւողներուն եղած է.

«Դու՛ք ձեր մէ՛ջ ունեցէ՛ք աղը և իրարու հետ խաղաղ եղէ՛ք»

Մարկ. Թ. 49:

Կրօնական այս հաւատքը, ամէն բրիստոնեայի մօտ հաւասար ուժգնութիւնը չունի և հաւասար զօրութեամբ չ'արտայայտուիր. որովհետեւ, ամէն հաւատացեալ միեւնոյն չափով գաղափարական (հաւատքի) ոյժին հասողութիւնը չունի: Դարեր շարունակ Քրիստոնեաներ կ'ապրին ինքնորոշման, ինքնակազմակերպման, և վերընձիւղման հանգրուանը:

Ի՞նչ է հաւատքի իրականութիւնը--դաւանա՞նք է, եկեղեցւոյ շէ՞նքն է, կազմակերպութի՞ւն է, ֆարոգութի՞ւն է: Հաւատքը պատմական անցեալի փորձառութիւն մը չէ, այլ հանապազօրեայ ապրում մըն է որ կը կարօտի սերտողութեան ու վերանորոգման: Հաւատքի իրականութիւնը **նօզի՛** է, սիրե՛լ է զԱստուած և մարդ, ապրո՛ւմ է և ծառայութիւն: **Աղօթքի** և **սիրոյ** իտէալին հանդէպ գոյութիւն ունեցող հաւատքին ընդմէջէ՛ն ծնաւ եկեղեցւոյ իրականութիւնը: Աստուծոյ սէրը իր ամենաբուռն արտայայտութիւնը և արդիւնաբերութիւնը կը գտնէ երբ հաւատացեալներ միասնաբար կը կարողանան իրարու հանդուրժել և իրարու հետ գործակցիլ:

Քրիստոսի եկեղեցիի մը համար չի կրնար գոյութիւն ունենալ աւելի կարեւոր խնդիր և աւելի առաջնակարգ նպատակ՝ քան **միասնական սիրոյ** գոյութեան պահպանումը և սոյն սիրոյ վկայութեան ապահովութիւնը: Կորսուած **սիրոյ միասնականութեան** կը փոխարինէ մրցակցութիւնը, անհանդուրժողութիւնը, զրպարտութիւնը, գայթակղութիւնները ուր սատանան ազատօրէն որով կը ցանէ...:

Եկեղեցիին այս պառակտուած ու անազդեցիկ ողբերգութեան առջեւ Յիսուս կու լայ Իր վիշտէն, այնպէս ինչպէս լացաւ Ղազարոսի գերերգմանին առջեւ: Մարդ միայն իր սիրոյ միասնականութեամբ կարող է մնալ հարազատ Քրիստոնեայ: Յիսուսի պատուէրն է.

«Մնացէ՛ք իմ մէջս, և ես՝ ձեր մէջ. ինչպէս ծիւղը որ ինքիրմէ պտուղ չի կրնար տալ, եթէ հաստատուած չըլլայ որթատունկին վրայ,

այնպէս ալ դուք՝ եթէ հաստատուծ չըլլաք իմ վրաս...Իմ սիրոյս մէջ հաստատուն մնացէք: Եթէ պահէք իմ պատուիրաններս՝ իմ սիրոյս մէջ պիտի մնաք. ինչպէս որ ես պահեցի իմ Հօրս պատուիրանները և կը մնամ Անոր սիրոյն մէջ»--Յով. ԺԵ. 4-10:

Դաւանանքի բառերով կրնանք հաւատփին իմաստասիրակա՛ն բնոյթը բացատրել իսկ ապրումով ու Յիսուսի սիրով կրնանք փոխանցել հաւատփին զօրութիւնն ու անոր հրաշափառ փոխարկումի գործունէութիւնը մեղաւորի մը կեանքին մէջ: Սիրոյ գործօն դերը կ'ազդէ ոչ միայն ջերմ հոգիի ու ծարաւ սրտի, այլ նաեւ ու մանաւանդ սառնակոյտ եղող մտփին: Միայն սէ՛րն է որ ունի առինքնող ու փոխակերպող զօրութիւն: Ազատութեան և ժողովրդավարութեան հիմքը հանդուրժողութիւնն է տարբեր գաղափարաբանութիւններու նկատմամբ:

Մարդեղինացած Յիսուսի աշակերտներու նախապաշարումը ցայտուն կերպով կ'արձանագրէ Ղուկաս աւետարանագիր հետեւեալ կերպով.

«Վարդապետ, տեսանք մէկը, որ բու անունովդ դեւեր կը հանէր, և արգիլեցինք զայն, որովհետեւ մեզի հետ չէր շրջեր»:

Ղուկ. Թ. 49

Դեւեր հանողը աղանդաւոր մը չէր, հերետիկոս մը չէր: Ուստի ինչո՞ւ կարգիլեն զայն քարոզելէ և դեւեր հանելէ: Պատճա՞ռը,

"Որովհետեւ իրենց հետ չէր շրջեր":

Նեղմտութեան, նախապաշարումի և հաւատփի սեփականացումին ահաւոր վնասները: Համբուրելի Յիսուսի պատասխանը, քսան դարերէ ի վեր կարճագանգէ ըսելով.

«Մի՛ արգիլէք զայն, որովհետեւ ով որ ձեր թշնամին չէ՝ ձեր կողմն է»:

Ուրիշ առթիւ, Յիսուս և Իր աշակերտները կ'ուզեն անցնիլ Սամարիայի մէջէն ու երթալ Գալիլիա: Մաքսատան պաշտօնեաներ կը կեցնեն Յիսուս Մարգարէն ու անոր աշակերտները ու կ'ըսեն. «Դուք Հրեայ էք և իրաւունք չունիք անցնիլ մեր երկրէն, եթէ կ'ուզէք Գալիլեայ երթալ, անցէք անդրհորդանան ու այդ ծամբով գացէք: Յովհաննէս ու Յակոբոս աշակերտները, որոնք զօրութիւն և իշխանութիւն ստացած էին իրենց Յիսուս Վարդապետէն, կ'ըսեն Անոր.

«Տէ՛ր, կ'ուզե՞ս որ ըսենք, և երկինքէն կրակ իջնէ ու բնաջնջէ զանոնք»:

Ղուկ. Թ. 54:

Երկնառաֆ Յիսուս կը նայի Իր ընտրած և վստահելի աշակերտներուն, Իր վիշտէն Աչֆերը կ'արցունֆոտին, ու դողդոջոյն ձայնով կ'ըսէ անոնց.

«Ձէֆ գիտեր թէ ինչ հոգիէ էֆ դուֆ. վասնզի մարդու Որդին չեկաւ մարդոց հոգիները կորստեան մատնելու, այլ՝ փրկելու»:

Ոչ թէ բանադրողներ և աֆսորողներ ըլլալու ենֆ մեր եղբայրներուն, այլ հասկացողներ և հանդուրժողներ: Հրաշաֆառ Յարութիւնէ յետոյ, Յիսուս կը հանդիպի իր աշակերտներուն Գալիլիոյ ջուրին եզերֆը, կը պատրաստէ անոնց ուտելիֆը: Ու երբ կշտացած են, մէկ կողմ կը հրաւիրէ Պետրոս աշակերտը ու ֆոխանակ խոստովանանֆ պահանջելու անոր ուրացումին համար, անոր կ'ուղղէ հարցում մը, ըսեով.

«Սիմո՛ն Յովնանի, կը սիրե՞ս Ձիս»:

Նոյն հարցումն է որ Յիսուս կ'ուղղէ մեր իւրաֆանչիւրին: Ոչ թէ ի՞նչ է ֆու հաւատֆդ, այլ՝ **«Կը սիրե՞ս Ձիս»:**

Ապրիլ 1, 1998
Թորոնթօ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, ԹԷ ՀԱՒԱՏՔ

Կրօնական դրուծիւնը կամ մտային դիրքորոշումը, մշուշապատ դարերէ ի վեր, ունեցած է ուրոյն վարդապետութիւն և դաւանանք: Սակայն՝ կրօնաւորներ և հաւատքի սպասաւորներ յարատեւօրէն շփոթած են կրօնքի վարդապետութիւնը հաւատքին հետ: Հաւատալիքի մը կարգն ու կանոնը որքան ալ հարկաւոր ըլլայ, որպէս ուղղադաւանութիւն, պէտք չէ շփոթել զայն ենթակային *հաւատքին* հետ:

Վարդապետութիւն մը, հաւատքի մը կարգն ու կանոնն է, թէ՛ տեսանելի և թէ՛ ծանաչելի: Իսկ կրօնասէրի մը հաւատքը, ոչ տեսանելի է և ոչ ալ իմանալի երկրորդ անձի մը կողմէ: Հաւատաւորի մը հաւատքը ծանաչելի է մի միայն ա՛յն անձին և իր Աստուծոյն միջեւ:

Կրօնքը՝ Աստուծոյ հետ ապրուած **կեա՛նքն** է, այլ խօսքով՝ կապը: Կրօնքի *վարդապետութիւնը* կարելի է դարձնել գեղարուեստ, բանաստեղծութիւն, ֆանդակ, իմաստասիրութիւն, նկարչութիւն կամ գրականութիւն, բայց ո՛չ երբեք *հաւատք*: Հաւատքը, հոգեկան զգայուն կապն է, որ կը միացնէ մարդը Աստուծոյ հետ: Քրիստոնէութիւնը ոմանց համար կրօնասիրական ծառ մը կրնայ դառնալ կամ դաւանական (վարդապետական) մարզանք: ...Գործնական Քրիստոնէութիւնը՝ **ապրում** է:

"Հաւատալ" կը նշանակէ նոյնանալ թէ՛ Հաւատացածին և թէ՛ բոլոր հաւատացեալներուն հետ, որոնք կը հաւատան Բու հաւատացած Աստուծոյդ: Երբ կը հաւատանք Աստուծոյ, վստահած կ'ըլլանք նաեւ անո՛նց, որոնք կը հաւատան Անոր: Հաւատքը կը միաձուլէ և հաղորդ կ'ընէ մարդկային գիտակցութիւնը աստուածային գիտակցութեան հետ: Հաւատքը նախադուռն է երանական լոյսի տեսութեան: Հաւատքը դառնալու չէ՛ վարդապետութիւն և ոչ ալ դաւանանք, այլ՝ հաւատքը կրնա՛յ վարդապետութիւն ունենալ: Հաւատքը այն ոգեկան մղումն է, որ արարներու կողմէ տեղի կու տայ հաւատացեալին կողմէ, որուն միջոցաւ բանականութիւնը կը հասնի գերազանց ցնծութեան որ իր բնական հասողութենէն շատ աւելի բարձր է և անդին: Հաւատքի նուիրեալներ, ինչ անուն և պիտակ (դաւանանք և վարդապետութիւն) ալ ունեցած ըլլան, կը պատկանին Քրիստոնէութեան: Պէտք չէ շփոթել, սակայն, հաւատքը՝ հաւատալիքին կամ դաւանանքին հետ, մին **տեսի՛լքն** է, իսկ միւսը անոր շուքը:

Վարդապետութիւնն ու դաւանանքը, Թէեւ անհրաժեշտ և ստիպողական դարձած էին Յիսուսի եկեղեցիին շինութեան համար, սակայն պէտք էր որ անոնք հաւատքի՝ տեղը գրաւէին: Որովհետեւ ի վերջոյ անոնք դարձան եկեղեցիին քանդումին և կործանումին պատճառ:

Օրինակ:

Քաղկեդոնի Տիեզերածոզովը 451 թուականին (ներկայիս Պոլսոյ Գատըգիւղ), վարդապետական դաւանանքը նախամեծար նկատելով հաւատքէն, տարակարծիքներու խրամատ վիճ մը բացաւ համաշխարհային եկեղեցիներու միջեւ, և բաժնեց Հայ, Ասորի, Եգիպտացի և Եդովպիացի եկեղեցիները Բիզանդական և Հռոմէական եկեղեցիներէն: 451-ին Հայ ազգը երբ իր հաւատքին համար կը պայքարէր ու կը նահատակուէր, Բիզանդական եկեղեցականներ միանալով Արեւմտեան եկեղեցիներուն դարբնեցին *"երկաքնակ"* վարդապետութիւն մը նուաստացնելու համար Աղեքսանդրիոյ եկեղեցին: Արեւելեան եկեղեցիները մերժելով այս նորելուկ վարդապետութիւնը, շարունակեցին հաստատ մնալ Եփեսոսի 449 թուականի ուղղաբառ *"միաքնակ"* վարդապետութեան:

"Միաքնակ" և *"երկաքնակ"* վարդապետութիւնները պատճառ դարձան որ Քրիստոնեայ ազգեր իրարու չ'օգնեն և զիրար կոտորեն: Բիզանդիոնի, վարդապետական ծայրահեղ սպառնալիքին պատճառաւ Հայաստան, Միջին արեւելք և Եգիպտոս, որոնք բոլորն ալ Քրիստոնեայ ժողովուրդներ էին, կորսնցուցին իրենց ազգային և քաղաքական անկախութիւնը և դարձան Իսլամ: Միայն Հայ ազգը կրցաւ գոյատեւել իբր Քրիստոնեայ: Ի վերջոյ Բիզանդիոն՝ իր անառիկ դիրքով, չի կրցաւ պաշտպանել ի՛ր իսկ դարաւոր Կայսրութիւնը և տապալեցաւ ի՛նք ալ 1354-ին Օսման բանակներու ջախջախիչ հարուածներուն տակ:

Յիսուս Քրիստոս ջանաց **սիրո՛յ** շաղախով միացնել Իրեն հաւատացողները: Հաւատքի և սրբութեան զոհաբերութեա՛մբ նուիրագործել Քրիստոնեական շարժումը: Որովհետեւ եկեղեցիին մէջ կը պակսէ՛ր այդ սէրը, եկեղեցական իշխանութիւնները ջանացին զօդել Քրիստոնեաները և Քրիստոնեայ ազգերը, *վարդապետակա՛ն* և դաւանակա՛ն շաղախով:

Ինչպէս մարդկային դէմքը կը տարբերի մէկը միւսէն, նոյնպէս ալ մարդկային միտքը կը տարբերի իրարմէ իր **ըմբռնումի՛** զօրութեամբ: ՂԱստուած պաշտելու (հաւատալու) համար մարդիկ կը կարօտին "հոգիի և ճշմարտութեան", ոչ վարդապետական դաւանանքներու: Յիսուս Քրիստոս պատգամեց Սամարուհիին և ըսաւ.

**«Ո՛վ կին, հաւատա՛ ինձի, որ պիտի գայ ժամանակ,
երբ ո՛չ այս լերան վրայ և ո՛չ ալ Երուսաղէմի
մէջ երկըրպագութիւն պիտի ընեն Հօրը:...Ճշմարիտ
երկըրպագողները երկըրպագութիւն պիտի ընեն Հօրը՝
հոգիով և ճշմարտութեամբ»--Յով. Դ. 23-25:**

Երուսաղէմի տաճարը և Գարիզին լեռը կը ներկայացնէին Հրէական և Սամարիական տարբեր վարդապետութիւններ և դաւանանքներ: Ճշմարիտ երկըրպագուները ո՛չ թէ վարդապետական արարողութեամբ պիտի փառաւորեն զԱստուած, այլ՝ հաւատով, յոյսով և սիրով, ներշնչուած Սուրբ Հոգիէն:

Հետեւաբար, ազգեր, ժողովուրդներ, լեզուներ մշակոյթներ և աւանդութիւններ շարունակ տարբեր ըմբռնումներ պիտի ունենան կրօնական վարդապետութիւններու հարցի մը շուրջ: Ա՛յս է պատճառը, որ նոյնիսկ գաղութներու մէջ կը տօնենք մեր սրբաշունչ տօները անջատաբար և զանազան կամարներու ներքեւ...: Ինչո՞ւ, որովհետեւ «ես»ը գերադաս կը դառնայ *վարդապետական* նկատումներով փոխանակ *սիրոյ* և *հաւատփի*:

398 թուականին, Յովհան ոսկեբերան հրաւիրուեցաւ Բիզանդիոն և օծուեցաւ Կ. Պօլսոյ Պատրիարք: Յովհան Ոսկեբերան ազգութեամբ Ասորի էր: Իր պերճախօսութեան և հոետորութեան համար կոչուած էր Ոսկեբերան: Անոր նախանձորդներն ու հակառակորդները իր վարդապետութեան մէջ, իբր թէ սխալանք մը գտնելնուն համար, դատապարտեցին զինք 404-ին և աքսորեցին Կիլիկիոյ ձիւնապատ լեռները, ուր բոպիկ, վշտահար և հիւժած ան աւանդեց իր հոգին:

Ինչո՞ւ ըլլար այս կորուստը:

Որովհետեւ Կ. Պօլսոյ եկեղեցականները դարձած էին *վարդապետական*՝ ֆրիստոնեաներ, *մտփի* և *գիտութեան* մարդիկ, փոխանակ ըլլալու *սրտի՛* և *հաւատփի* նուիրեալներ: Յիսուս Քրիստոսի հետեւողներ կանչուած են ըլլալ **հաւատփի և սիրոյ սպասարկուներ:**

Այս գրութիւնը չի՛ դատապարտէր հաւատփի վարդապետութիւնը կամ դաւանաբը, այլ՝ կը դրսեւորէ հաւատփի զօրութիւնը և նախապատիւ կը համարէ հաւա՛տփը՝ վարդապետութենէն:

Մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, նախ քան բժշկելը Իրեն դիմող հիւանդներուն, կը հարցնէր անոնց թէ կը *հաւատա՞ն*: ներկայիս այդ հարցումը փոխուած է *վարդապետութեան* և յարանուանութեան, թէ այս ինչ կամ այնինչ անձնաւորութիւնը ի՞նչ վարդապետութեան կը հետեւի, կամ ո՞ր յարանուանութեան անդամ է...:

Էական հարցը՝ ենթակային **հաւատքը** ըլլալու է: Որովհետեւ,

**հաւատքը հոգիին աչքն է,
որ կրնայ տեսնել զԱստուած:**

Մայիս 14, 1992
Թորոնթօ

ՄԻՃՏ ՁՕՆՈՒԱԾ ՔՈՒ ՍՈՒՐԲ ԱՆՈՒԱՆ

Առ, Տէր, կեանքս, ըլլայ թող ան
Միշտ ձօնուած քու սուրբ անուան.
Առ ձեռքերս, և թող շարժին
Միշտ հըլու՝ սիրոյդ ուժին.
Առ ոտքերս, և թող քայլեն
Միշտ ուղիդ՝ քու սուրբ ծամբէն.
Առ իմ ձայնս, և թող, ով Տէրս
Քեզ միայն ուղղեմ երգերս:

Առ շրթներս, անոնց վըրայ
Սուրբ պատգամդ թող միշտ թրթռայ.
Առ ինչքերս, տիրէ գանձիս,
Չեմ պահեր բան մը անձիս.
Առ իմ խելքս, գործէ թող ան
Սուրբ կամփիդ միշտ համաձայն.
Ա՛ն ժամերս, օրերս, որ յար
Քու սիրովդ սահին իսպառ:

Առ իմ կամքս, տիրէ անոր
Արդ. ով Տէր, կամփովդ հըզօր.
Առ նաեւ իմ սիրտըս չար,
Չայն ըրէ հոգւոյդ տաճար.
Սէրս ալ առ, անոր գանձին
Դու եղիր տէրն առանձին.
Առ անձս ալ, թող այն, ով Հայր,
Միշտ ապրի լոկ քեզ համար:

--Յ. Թ. ԳԱՅԱԵԱՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ

Լոյս տարին հո՛ն, ուր գիշեր էր
Անարշալոյս,
Յոյս տարին հո՛ն, ուր ձմեռ էր
Յուսակորոյս,
Երգ տարին հո՛ն, ուր արցունք կար
Անմխիթար,
Ո՛ւր վերք անբոյժ՝ հոն բալասան
Տարին բուրեան:

Ուրախութեան տարին բարեւ,
Չուարթ արե՛ւ՝ ուր կար անձրեւ
Տրտմաթախիժ,
Տարին շուշան հո՛ն, ուր փուշ կար,
Եւ սէր՝ ուր հե՛ն
Եւ կեանք՝ ուր մա՛հ:

Ո՛ւր գերութիւն՝
Լուրջ տարին ազատութեան
Մը երջանիկ,
Ազատութի՛ւն տարին նոյնիսկ,
Չի Յիսուսի
Տարին անունը մէկ-հատիկ:

Տարին անունը Յիսուսի՝
Ու զաւակնե՛ր անոնք ծնան,
Տարին արիւնը Յիսուսի՝
Մեղաւորնե՛ր շուշանացան,
Տարին գարունը Յիսուսի՝
Ու ձմեռնե՛ր կանաչացան:

Ու երբ տարին սէրն Յիսուսի,
Ծարականներ կարկաչեցին
Կեանքերն ի վար
Եւ զանգ առ զանգ
Սրտեր Չատի՛կ ղողանջեցին,
Ալէլուիա՛...

-- Ժագ Ս. Յակոբեան